Pavel Vutkin, Gintautas Rackevičius

Jurbarko dvaras

1819–1820 m. iš ankstesnės vietos, buvusios toliau nuo muitinės ir Nemuno, šalia Mituvos buvo perkelta Jurbarko dvaro sodyba. Ją pagal klasicistinės architektūros principus suprojektavo P. Zubovo architektas Pončinis. 1842 m. dvaras pateko iždo žinion, o 1845 m. baigus jo liustraciją – perduotas valdyti generolui adjutantui kunigaikščiui Ilarionui Vasiljevičiui Vasilčikovui. Po 6 metų dvarą paveldėjo jo sūnus Ilarionas Ilarionovičius Vasilčikovas. Pastarasis perstatė rūmus, oficinas bei cerkvę. I Pasaulinio karo metais Jurbarką užėmė Vokietijos kariuomenė. Dvaras bei dalis miesto buvo sudeginti. Po karo dvaras atiteko Lietuvos Respublikai. 1932 m. priimtas sprendimas išardyti dvaro griuvėsius, o plytas panaudoti miesto plaučių ligoninės statybai.

2012 m. L. Kvizikevičius Jurbarko dvaro parke ištyrė 28 šurfus ir 2 perkasas, iš viso 80 m^2 plotą. Dvaro parke fiksuotas nuo 40 cm iki 2,15 m storio kultūrinis sluoksnis. Dvaro sodybos Š dalyje tirtoje perkasoje aptiktas 60 cm storio sluoksnis su XVII–XIX a. keramika ir skaldytais titnagais, įžemyje fiksuoti 3 duobių kontūrai. Pirmos duobės viršutinėje dalyje rasta XVII–XIX a. pradžios keramikos bei titnagų, o apatinėje dalyje – keli titnagai. Antroje duobėje aptikta XVII–XIX a. keramikos. Trečia duobė palikta nepreparuota. Dvaro parko Š dalyje 40 cm gylyje, manoma, surastos degimo krosnies liekanos. Dvaro parko V dalyje fiksuoti supiltiniai sluoksniai, suformuoti XX a. pakrantės tvarkymo metu. Pakrantės PV dalyje lokalizuota 1907 m. dvaro parko plane pažymėto pastato vieta. Buvusių rūmų vietoje aptikta R rizalito ir R sienos pamatų dalis. Į rizalito pamatų R liekanas atremtas Vinco Grybo paminklo postamento betoninis pamatas. Aptiktas ir rūmų pirmo aukšto grindų pamatas, išlikęs fragmentiškai. Po juo atidengtas akmenų grindinio ir iki XIX a. stovėjusio medinio pastato (?) pamatų iš lauko akmenų fragmentas. Aptiktas ir išlikęs rūmų V rizalito ir V sienos ties juo pamatas, mūrytas iš lauko akmenų, rištas kalkių skiediniu, su pamato išplatėjimu. Išlikusios pamatinės dalies aukštis 1,4 m. Rūmų Š dalyje atidengtos 2 laiptų pakopos ir plytelėmis klotas takelis, manoma, buvusio rūmų Š sparno tarnybinio įėjimo vieta. Kadangi XIX a. datuojamų laiptų anksčiau buvo daugiau nei 2 išlikusios pakopos, manoma, kad rūmų Š dalyje XX a. buvęs žemės paviršius pažemintas.

1 pav. Krosnies padas iš ŠV. P. Vutkin nuotr.

Fig. 1. A stove pad as seen from the NW.

2013 m. vykdyti žvalgomieji tyrimai būsimų pėsčiųjų bei dviračių takų vietose bei detalieji tyrimai dvaro parko Š dalyje, rūmų ir 2012 m. rasto pastato vietose. Ištirta 19 perkasų ir 31 šurfas, iš viso 738,25 m^2. Mituvos R ir Š pakrantėse bei Imsrės V pakrantėje visur fiksuotas supiltinis XIX–XX a. pradžios sluoksnis, suformuotas krantų šlaitų tvirtinimo metu.

Dvaro PV dalyje, šurfe 2, 30–35 cm gylyje atkastas buvusios *krosnies* pado ŠV kampas. Visiškai jį atvalius nustatyta, jog jis yra 5 m ilgio (R–V kryptimi) ir 4,5 m pločio (Š–P kryptimi). Padą sudaro stambūs akmenys, rišti moliu (1 pav.). Krosnis datuojama XIX–XX a. Ji naudota kalkių degimui (*ATL 2012 metais,* V., 2013, p. 278–283).

Dvaro sodybos Š dalyje, numatomo Š tako vietoje atlikti detalieji tyrimai. Ištirta 12 perkasų bendro 150 m^2 ploto. Kultūrinio sluoksnio storis čia siekė 30 cm (perkasa 3) – 1,3 m (perkasa 8), įžemis – smėlis. Virš jo buvo sluoksnis su XVI–XIX a. buitine ir statybine keramika bei skaldytais titnagais. Be to, įžemyje stebėtos duobės, kuriose radinių nerasta arba pasitaikė analogiški aukščiau minėtiems.

Mituvos pakrantės PV dalyje vykdyti detalieji tyrimai siekiant nustatyti 2012 m. aptikto bei 1907 m. plane pažymėto pastato kontūrą. Ištirtos 5 perkasos, iš viso 118,75 m^2. Kultūrinio sluoksnio storis – apie 1,8 m, įžemis – šlynas. Atidengti visi 4 pastato kampai. Nustatyta, jog jis buvo stačiakampio formos, 44,5 m ilgio (Š–P kryptimi) ir 14,65 m pločio (R–V kryptimi). Bendras jo plotas – apie 652 m^2. Jis mūrytas iš raudonos spalvos 30x14,5–15x7–7,5 cm dydžio plytų, rištų šviesiai pilkos spalvos kalkių skiediniu (2 pav.). Sienų storis – 75–80 cm. Viduje jos buvo tinkuotos. Pastato pamato storis – 1 m. Jis mūrytas iš pavienių analogiškų plytų bei netašytų akmenų, taip pat rištų šviesiai pilkos spalvos kalkių skiediniu. Pamatas buvo įgilintas iki 1,3 m gylio, be rūsio. Jo stogas dengtas čerpėmis. Pastate buvo kelios patalpos. Jo centrinėje dalyje atidengta pertvarinė siena, besitęsianti R–V kryptimi. Jos fiksuotas ilgis siekė 1,2 m, storis – 30 cm. Š dalyje pastato grindys buvo išklotos akmenimis (2 pav.), o P – raudonos spalvos 30x14,5–15 cm dydžio plytomis (3 pav.). Pastatas statytas XIX a., nugriautas, greičiausiai taip pat kaip rūmai, XX a. I pusėje. Pastato sienose fiksuotos 4 įėjimų liekanos. Du iš jų buvo Š pastato dalyje – ŠR ir ŠV kampuose. Pirmo įėjimo plotis siekė 1,1 m, antro neaiškus, platesnis negu 1,1 m. Dar du įėjimai stebėti

2 pav. Pastato V sienos bei akmeninės grindys iš P. P. Vutkin nuotr.

Fig. 2. The building's W wall and stone floor, as seen from the S.

3 pav. Pastato V sienos bei plytinės grindys iš Š. P. Vutkin nuotr.

Fig. 3. The building's W wall and tile floor, as seen from the N.

pastato V sienoje, vienas apie 3,6 m į Š nuo PV pastato kampo, o kitas – apie 29 m nuo to paties kampo. Antro įėjimo plotis siekė apie 1,15 m. Pirmo fiksuotas tik vienas kraštas, tad tikslus plotis nėra aiškus, žinome, kad jis platesnis nei 70 cm (irgi 1,15 m?).

Jurbarko dvaro rūmų teritorijoje ištirta 12 šurfų ir 2 perkasos, iš viso 429 m^2 plotas. Kultūrinio sluoksnio storis – 0,9–1,35 m (šurfuose 23, 25), įžemis – geltonas smėlis. Didžioji kultūrinio sluoksnio dalis susiformavo XX a. I pusėje ardant rūmų pamatų liekanas. Šiuose griuvenų sluoksniuose rasti su rūmų interjerais susiję XIX a. radiniai: keraminės gelsvos molio masės aštuoniakampės grindų plytelės, padengtos baltos spalvos glazūra su gamintojų antspaudais, keturkampės plytelės, padengtos juodos spalvos glazūra. Galima manyti, kad jos buvo komponuojamos kartu ant rūmų vidaus patalpų grindų. Taip pat rasta vidaus patalpų sienų tinko su įvairių spalvų dažų pėdsakais fragmentų, bronzinė durų rankena, kaltinių vinių, grąžtas, nemažai kitų menkaverčių XIX–XX a. metalinių dirbinių, stiklinių bei keraminių indų fragmentų.

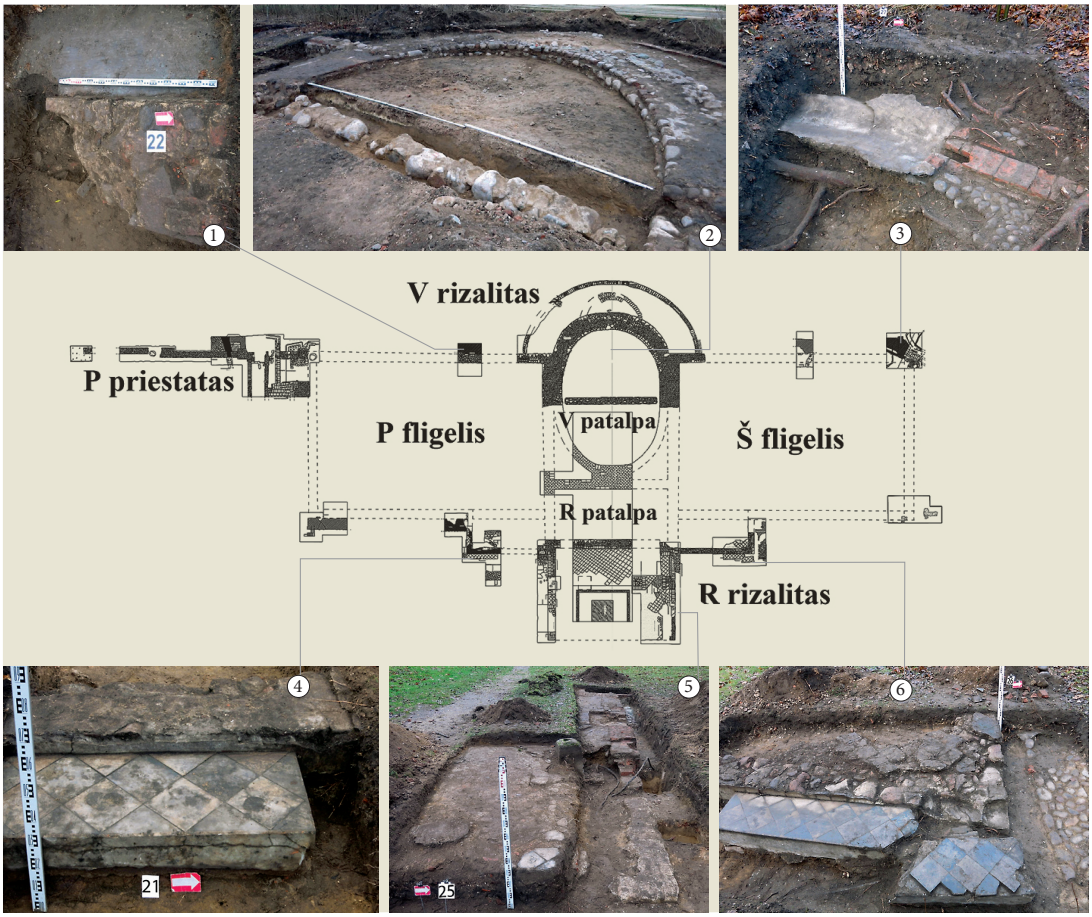
Ankstyviausios tyrinėtos teritorijos struktūros – tai netašytų akmenų grindinio, pusapskritimio plano statinio pamato ir plytų nuolaužų grindinio fragmentai, išlikę žemiau XIX a. statytų dvaro rūmų R dalies pamatų. Taip pat šioje rūmų teritorijos dalyje 2012 m. tyrimų metu rasta to paties laikotarpio netašytų akmenų grindinio ir medinio pastato (?) pamato liekanų iš nesurištų netašytų akmenų. Taip paaiškėjo, kad šioje rūmų dalyje nebuvo įrengtas rūsys.

2013 m atidengtos XIX a. Jurbarko dvaro rūmų pamatų liekanos. Santykinai geriau išlikę centrinės rūmų dalies pamatai. Jie mūryti iš standartinių raudonos molio masės XIX a. plytų

ir netašytų akmenų, rištų šviesiai pilkos spalvos kalkių skiediniu. Rūmų fligelių Š, P ir R sienų pamatai neišlikę, o V sienos pamatas išlikęs fragmentiškai. Išlikusių rūmų pamatų liekanų išorėje, taip pat šalia XX a. I pusėje (iki 1932 m.) nuardytų jų dalių priglaustas betoninis lietaus latakas. Jis buvo netinkamas antriniam panaudojimui statant Jurbarko miesto ligoninę. Tokiu būdu pagal pastato išorėje, prie jo sienų priglausto latako perimetrą nustatytas apytikris rūmų perimetras. Rūmų centrinė dalis stačiakampio, orientuoto V–R kryptimi, plano, 16,5 m ilgio ir 11,5 m pločio. Rūmų centrinės dalies pamatų plotis – 70–80 cm. Ši rūmų dalis buvo be rūsio. Jos R pusėje būta stačiakampės patalpos, orientuotos Š–P kryptimi. Jos ilgis – 9,5 m, plotis – 4,5 m. Rūmų centrinės dalies V pusėje būta ovalo plano 11,5 m ilgio ir 8 m pločio patalpos, orientuotos V–R kryptimi (4 pav.). Šią patalpą pamatinė pertvarinė (?) siena dalija į dvi lygias dalis Š–P kryptimi.

4 pav. Rūmų planas bei fotografijos. M. Tarasovos brėž., G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 4. A plan and photographs of the palace.

Galima manyti, kad šios patalpos grindys buvo ne viename lygyje, o į skersinę pamatinę 60 cm pločio sieną buvo atremtas laiptas. Tokiu būdu savotiškai prisitaikyta prie šios vietos reljefo, žemėjančio V kryptimi. Prie rūmų centrinės dalies R galo prijungtas stačiakampio plano R rizalitas, orientuotas Š–P kryptimi. Rizalito pamatų plotis – 70–80 cm. Jis užbaigtas tetrasiliaus klasicistiniu portiku ir pandusu su laiptais. Portiką sudarė 4 jonėninio orderio kolonos, kurių pamatai buvę 1x1 m dydžio, atstumai tarp šoninių kolonų pamatų porų 1,3 m, o ties centriniu įėjimu tarp centrinių kolonų pamatų – 3,4 m. Kolonos rėmė trikampį frontoną. Po rūmų stogu buvusi rizalito ir portiko dalis buvo 11 m ilgio ir 6 m pločio. Tokio paties 11 m ilgio ir 4 m pločio pandusas su dviejų laiptų pakopomis buvo neuždengtas portiko. Ant laiptų, panduso, portiko ir rizalito grindų išlikę 20x20 cm dydžio rombiškai klotų grindų plytelių atspaudų. Panduso ŠR kampe išlikęs grindų fragmentas iš tokio paties dydžio šachmatine tvarka komponuotų gelsvų ir juodų akmens masės plytelių.

Prie rūmų centrinės dalies V galo prijungtas pusapskritimio plano V rizalitas, orientuotas Š–P kryptimi (5 pav.). Jo ilgis 10 m, plotis – 5 m, pamato plotis – 1,4 m. Iš senųjų fotografijų žinoma, kad rizalitą puošė 4 jonėninio orderio piliastrai. Jų bazių pamatai neišlikę. Rūmų V rizalito išorėje, ties jo centrine dalimi išlikęs pusapskritimio plano 5 m ilgio ir 1,7 m pločio panduso aukštesniojo laipto pamatas, orien-

5 pav. Rūmų V rizalitas iš P. S. Rutkovskio nuotr.
Fig. 5. The palace's W avant-corps, as seen from the S.

tuotas Š–P kryptimi. Jo kraštas mūrytas iš dviejų eilių standartinių XIX a. plytų, dėtų galais. Laipto paviršius grįstas plytomis. Žemesniojo, pusapskritimio plano panduso laiptas 15 m ilgio, 2,7 m pločio, orientuotas Š–P kryptimi. Jo kraštas mūrytas iš vienos eilės standartinių XIX a. plytų, irgi dėtų galais. Žemesnio laipto paviršius grįstas netašytais akmenimis. Jo išorėje suformuota akmenų nuogrinda.

Prie rūmų centrinės dalies iš Š ir P prijungti du stačiakampio plano, vienodo 20 m ilgio ir 14 pločio fligeliai, orientuoti Š–P kryptimi (4 pav.). Fragmentiškai išlikusios tik abiejų fligelių 70–80 cm pločio V sienos. Fligelių išorinėje, R pusėje ir prie rūmų R rizalito Š ir P sienų buvo prišlieti du stačiakampio plano, vienodo 6 m ilgio ir 3 pločio pandusai, orientuoti Š–P kryptimi. Jų pamatų plotis 50 cm. Pamatai mūryti iš standartinių raudonos molio masės XIX a. plytų ir netašytų akmenų, rištų šviesiai pilkos spalvos kalkių skiediniu. Ant pamato viršaus bei panduso grindų pagrindo atsispaudę 20x20 cm dydžio grindų plytelių pėdsakai. Abiejų pandusų išorėje išlikę po vieną 40 cm pločio, 2,6 m ilgio ir 60 cm aukščio laiptą, kurių viršus išklotas 20x20 cm dydžio šachmatine tvarka sudėtomis ant kalkių skiedinio pagrindo juodos ir gelsvos akmens (?) masės plytelėmis.

Prie rūmų P fligelio iš P pusės prijungtas buvęs rūmų priestatas (4 pav.), matomas 1907 m. plane. Nustatytas bendras rūmų pamatinės dalies ilgis 51,5 m (Š–P), centrinės dalies plotis su rizalitais – 23,5 m.

Jurbarkas Manor

In 2013, a total of 738.25 m^2 were excavated at the Jurbarkas Manor complex. A 19th – early 20th-centuries fill layer, created during the reinforcement of the bank slopes, was recorded on the E and N banks of the River Mituva and on the W bank of the River Imsrė. A 19th–20th-centuries, 5 x 4.5 m lime kiln pad (Fig. 1) was unearthed at a depth of 30–35 cm in the SW part of the manor. Twelve trenches (a total of 150 m^2) were excavated in the N part of the manor complex. The cultural layer was 30–130 cm thick and contained 16th–19th-centuries household pottery and construction ceramics, knapped flint, and three pits dug into sterile soil.

Five trenches (a total of 118.75 m^2) were excavated in the SW part of the bank of the Mituva and the four corners of a building shown in the 1907 plan were unearthed. It was determined that it was 44.5 m (N–S) x 14.65 m (E–W), built using 30 x 14.5–15 x 7–7.5 cm red bricks bound with light grey lime mortar (Fig. 2). The walls were 75–80 cm thick, the foundation 1 m thick. The foundation had been set up to 1.3 m into the ground. It had no cellar, the roof was covered with roof tiles, and flooring was made of stones and red bricks (Figs. 2–3). Four entrances were recorded.

429 m^2 were excavated on the grounds of the manor complex. The cultural layer was 0.9–1.35 m thick. The palace was built using standard 19th-century red clay bricks and unworked stone bound with light grey lime mortar. The foundations of the palace annexes' N, S, and E walls have not survived and the foundation of the W wall has survived fragmentally. A concrete gutter ran alongside the outside of the remains of the foundation. On its basis, the palace's approximate perimeter was determined. The palace's central part was a 16.5 m x 11.5 m rectangle. Its foundations were 70–80 cm wide. There were 9.5 x 4.5 m rectangular rooms on its E side.

The W side of the palace's central part had oval 11.5 x 8 m rooms (Fig. 4) and its E end an

attached rectangular E avant-corps (ital. *risalto*) with a 70–80 cm wide foundation. The avant-corps ended with a tetrastyle classical portico and ramp with stairs. The portico had four ionic columns with 1 x 1 m bases. 20 x 20 cm diamond-shaped impressions of the floor tiles have survived on the stairs, ramp, and portico and in the avant-corps. A 10 x 5 m semicircular W avant-corps with a 1.4 m wide foundation was attached to the W end of the palace's central part (Fig. 5). The 5 x 1.7 m semicircular foundation of the ramp's higher step has survived outside the W avant-corps central part. Two rectangular 20 x 14 m annexes were attached to the palace's central part on the N and the S (Fig. 4). Only their 70–80 cm wide W walls have survived fragmentally.

Two rectangular 6 x 3 m ramps were on the exterior of the E side of both annexes and alongside the N and S walls of the palace's E avant-corps. On the outside of each of the two ramps has survived a 2.6 m x 40 cm x 60 cm step, which was covered with a checkerboard of 20 x 20 cm black and yellowish stoneware (?) tiles on a lime mortar base.

The general length of the palace's foundation was determined to be 51.5 m (N–S), the width of the central part with the avant-corps 23.5 m.

Povilas Zaremba

Rėkyvos dvaro sodyba

Žvalgymai Rėkyvos dvaro sodybos (UK 622) vietoje, esančioje Šiauliuose, Poilsio g. 16, buvo atliekami 2013 m. liepos mėnesį. Žvalgymai atlikti Poilsio gatvės pakraščiu suprojektuotos 370 m ilgio aukštos įtampos linijos vietoje.

Rėkyvos dvaro istorijos pradžia siekia XVI a. 1605–1925 m. dvaras priklausė Karpių giminei. XVIII a. pradžioje dvaras klestėjo labiausiai. XIX a. I pusėje, vadovaujant Eustachijui Karoliui Karpiui, buvo pertvarkyta dvaro sodyba, parkas bei ūkiniai pastatai. XIX a. už skolas dvaras buvo užstatytas bankui. I Pasaulinio karo metu jis stipriai nukentėjo.

Rėkyvos dvaro teritorijoje iki šiol vykdyta keletas žvalgomųjų tyrimų. 2005 m. tyrimai lygiagrečiai Poilsio gatvei tiesiamo dviračių tako vietoje atlikti vadovaujant dr. G. Vėliui. Jų metu ištirta 18 šurfų (bendras plotas – 21 m^2). Išlikusių nesuardytų kultūrinių sluoksnių neaptikta. Rasta pavienių koklių fragmentų, buitinės keramikos bei grindinio fragmentas. Tais pačiais metais Rėkyvos dvarvietėje ištirtas dar vienas 4 m^2 šurfas (vadovas A. Skrupskelis), vertingo archeologinio sluoksnio ar radinių irgi nerasta (*ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 477). 2006 m. mokyklos futbolo aikštės vietoje žvalgomuosius tyrimus atliko A. Šapaitė. Buvo ištirti 6 šurfai (iš viso – 6 m^2), kuriuose vertingesnio archeologinio sluoksnio ar radinių neaptikta (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 546). 2011 m. Rėkyvos dvaro teritorijoje, pagrindinės mokyklos aplinkoje, vadovaujant V. Ostašenkovienei, ištirta 16 šurfų (bendras plotas – 30 m^2). Aptiktas maišytas XVIII–XIX a. sluoksnis su šiuo laikotarpiu datuojamomis keramikos šukėmis, koklių fragmentais, stiklo šukėmis bei gyvulių kaulais. Šurfe 14 atidengtas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios raudonų plytų mūro fragmentas (*ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 639). 2012 m., vadovaujant A. Šapaitei, atlikti žvalgomieji tyrimai Poilsio g. 16 pastatų aplinkoje. Archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neužfiksuota, tik šurfuose 1 ir 5 atidengti iš akmenų krauti pamatai.